

หนังสือเสริมประสบการณ์ วรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์

กลอนดอกสร้อย
"โกนเนียง"จากหม่นน้อยสู่ฟ้าประทาน

นางเสาวนีย์ งามขนิ : เรียบ
นางปณิธาณ เสงี่ยม : ภาพวาด
นางพารณีย์ มุขตะไธสง : อัญญา

หนังสือเสริมประสบการณ์ วรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์

กลอนดอกสร้อย
“โกนเนียง”จากหม่นน้อยสู่พัสดุราภรณ์

นางศิริมล สงวนศิลป์ : เรื่อง

นายปวิธาน เพ็งพิศ : ภาพวาด

นายพรตมรภัษฐ์ มุศตะไส้ภา : ถ่ายภาพ

คำนำ

“โหมสุรินทร์” เป็นคำโหมที่มีความงดงาม มีความเป็นธรรมชาติด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน
ที่มีมาช้านาน การเลื่องโหมจึงเป็นวิถีชีวิตของชาวสุรินทร์ เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่โดดเด่นของชุมชน

“โกนเมือง”เป็นคำศัพท์ภาษาเขมรถิ่นไทย หมายถึง ตัวโหม ซึ่งเป็นกำเนิดของเส้นโหมที่งดงาม
ตามธรรมชาติ การนำเรื่องราวเกี่ยวกับการเลื่องโหมมาถ่ายทอดเผยแพร่ในรูปแบบของวรรณกรรมร้อยกรอง
ย่อมสร้างความประทับใจในการอ่าน นักเรียนจะได้เรียนรู้ทั้งเรื่องราวของท้องถิ่น อนุรักษ์ภาษาถิ่นและ
ภูมิปัญญาไว้มิให้สูญหาย เรียนรู้ภาษาไทยและเอกลักษณ์ไทยในด้านกวีนิพนธ์ ไว้เป็นมรดกของมนุษยชาติ
เรียนอย่างมีคุณค่า สร้างเสริมปัญญาและสุนทรียรส

กลอนคอกสร้อย “โกนเมือง”จากโหมน้อยสู่พัลลภราภรณ์ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการเรียนภาษาไทย
จากแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานด้านบทกวีเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้รักการอ่าน เป็นการเรียนการสอน
แบบทวิภาษา ได้แก่ ภาษาไทยและภาษาเขมรถิ่นไทย เสริมทักษะการคิด รักษาภูมิปัญญาทางภาษา
และภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน

ขอขอบคุณทุกข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้ความรู้
ทุกชั้นตอน ตลอดจนอนุญาตให้นำภาษาถิ่นมาเรียบเรียงถ่ายทอดเสียงด้วยอักษรไทยตามหลักเกณฑ์
ระบบภาษาเขมรถิ่นไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้จัดทำได้ศึกษามผลงานของ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์
ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ จากสถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วรเชษฐ สุขแสง
ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ ครูของข้าพเจ้า ซึ่งท่านเป็นผู้จุดประกายแห่งการเขียนบทกวีให้เป็นอย่างดียิ่ง

ศิริมล สงวนศรี

แม่เขี่ยแม่ปี

เจ้างามดีน่ารักดูเริงรำ
เมื่อออกจากรังไหมไม่รอช้า
เจ้ารีบมาสืบท่อซึ่งเผ่าพันธุ์
ปีกสีขาวเจ้าขยับพริบพริบเสียง
ขยับเคียงน่าเอ็นดูรู้ไหมนั่น
ธรรมชาติก็อภินิหารตามวารวัน
รักษาพันธุ์ตามวัฏจักร โคนเมือง* เอย

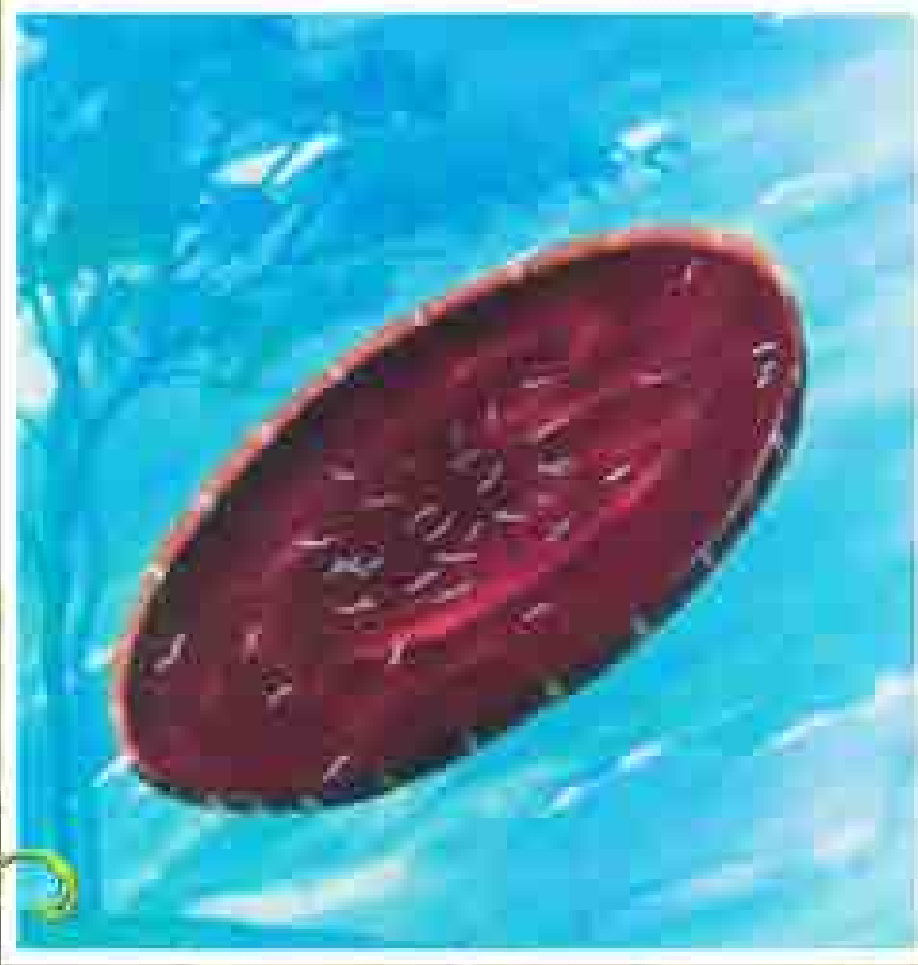

ปวง* เฮ้ยปวงแม่ปี่

ช่างมากมีฟองเล็กเล็กสีขาวขาว
ตุ้งกมหนักเหมือนดาวเล็กบนฟ้าพราว
กระจุกดาวกระจายงามน่าแปลกใจ
นี่คือ ไร่ของแม่ปี่ที่เตรียมฟัก
ช่างแปลกนักแปดเก้าวันที่ออกไร่
ตัวแม่ปี่ทำหน้าที่แล้วตายไป
คงเหลือไว้ซึ่งเฝ้าพันชั่งตวงมเขย

โกนเขี้ยวโกนเนียง
อยู่ใน เกரியง* เรียงรายการหนักหนา
เป็นท่อนหอมขาวอมเทาตูแปลกลตา
เปลี่ยนผันมาตามวิภูจักรของซีวี
เขาเรียกขานโกนเนียงอย่างไพเราะ
ฟังเสนาะเจ้าช่างงามตามวิถี
แม่หลับอยู่ยงดูงามยามราตรี
วันพรุ่งนี้เจ้าตื่นสดชื่นเฮย

รุ่งเขยรุ่งเข่า
ตุลเจ้าโกนเมืองในเกรียงใหญ่
ยามตะวันส่องฟ้าขึ้นรำไร
คอยเอาใจทัน ซเลอะมวน* ไว้ให้กิน
เลือกใบอ่อนหมอนเขียวสำหรับเจ้า
มือแรกเผ้าให้ลิ้มลองจนหมดคลื่น
สามเวลาแต่ละวันเจ้าต้องกิน
เพื่อชิวรเติบโตเช่นนี้เอ๋ย

วันเขี่ยวันเวลา

เมื่อผ่านมาครบสามวันอันสดใส
โกนเนียงนี้เริ่มเติบโตเจริญวัย
อายุชั้ย **เด็กมูข*** ตามตำรา
จะลอกคราบไปตามธรรมชาติ
ตุลสะอาดต้องถนอมเป็นหนักหนา
รอหนึ่งวันผ่านตามกาลเวลา
คืนชื่นมาน่ายินดีเช่นนี้เฮย

แปลกเขี้ยวแปลกตา
 วันที่ห้าใหม่ตื่นเริ่มวัยสอง
 เวียก เด็กปรี* โตขึ้นมาช่างน่านอง
 ค่อยประคองเกรียงไว้ใกล้ใกล้ตัว
 กินใบหม่อนหยาบชื่นชื่นใจนัก
 ผ้าพุ่มพริกโปรยใบหม่อนให้จนทั่ว
 ผ้าขาวคลุมยกขึ้น แควง* ไม่หวาดกลัว
 โหมทุกตัวครบเจ็ดวันนอนอีกเฮย

เด็กปรี* หมายถึง นอนครึ่งคืนนอนเพื่อโตขึ้นสามวันจึงจะทราบเจริญเติบโตของตัวใหม่
 แควง* หมายถึง ผ้าขาวที่บางและโปร่งเป็นชั้น ๆ มักมีหลายชั้น ใช้สวมคลุมมีการขด
 เช่น กระดาษขดขาว ใสน้ำของขางแควงซึ่งใช้สวมเพื่อกันแมลง

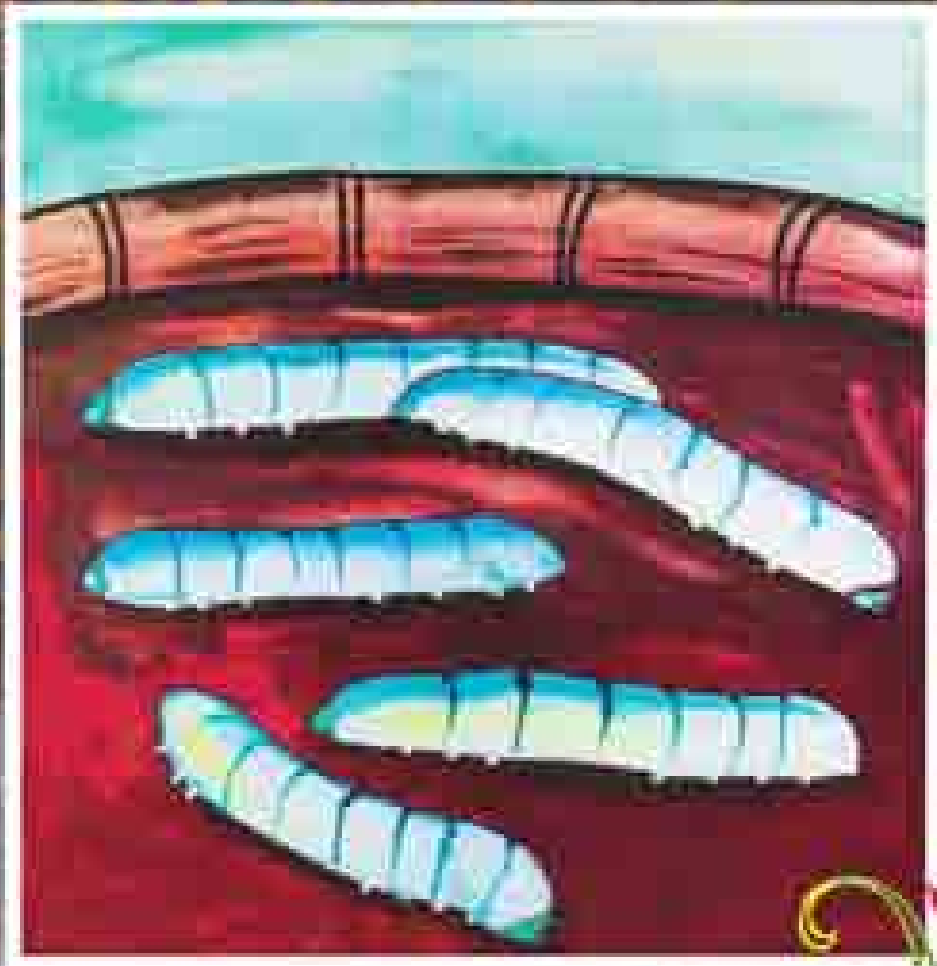
นวลเอี้ยงนวลศรี

สุวัณท์ เด็กเบ็ย* วยที่สาม
 ครอบแปดวันฮ้วนท้วนตุนวลลงาม
 ค่อยเคลื่อนตามชยับนิคมมาชิดกัน
 กินใบหม่อนหลาย กระเชอ* เพิ่มหลายเท่า
 อย่างนี้เล่าตามวัยที่เปลี่ยนผัน
 เพิ่มหลายเกรียงเมืองตื่นชื่นใจพลัน
 ถนนทุกวันเจ้านวลศรีเช่นนี้เอย

เด็กเบ็ย* หมายถึง นอนครึ่งที่สามเพื่อโค่นตามวิฤกษ์การวางเจริญเติบโตของตัวไหม
 กระเชอ* หมายถึง ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่คล้ายกระจาดขนาดเด็ก แต่สูงกว่า ก้นตลบ
 ปากกว้าง ใช้กระเชอ

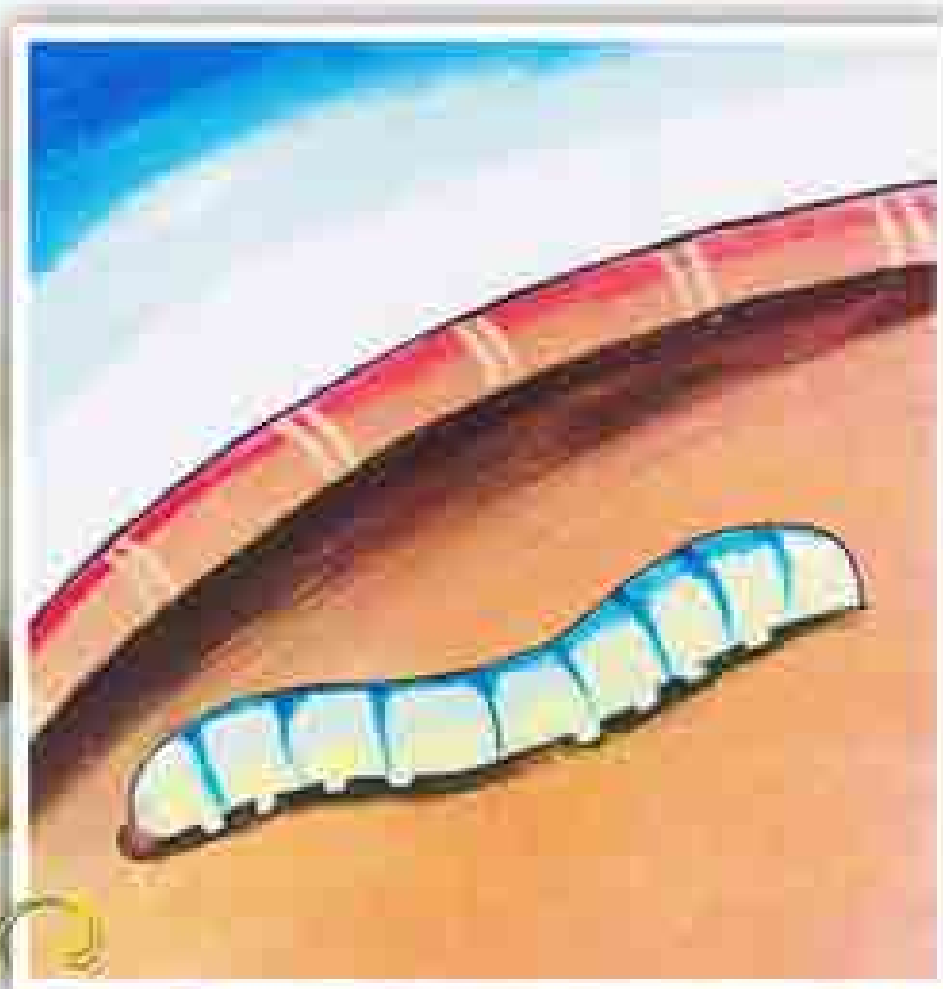

ลอกเขี้ยวลอกคราบ
คนเสียงทราบจึงดูแลทะนุถนอม
ระวังไว้อย่าให้แมลงวันตอม
ต้องถนอมยามลอกคราบเรียก **เด็กบูน***
สิบเอ็ดวันเติบโตมาตุสวยแท้
ไหมเริ่มแก่ดูแลไว้อย่าให้สูญ
เก็บใบหม่อนมาเลี้ยงเสียบึงพูน
ไม่เอาตุรอาลัยคราบที่ลอกเขย

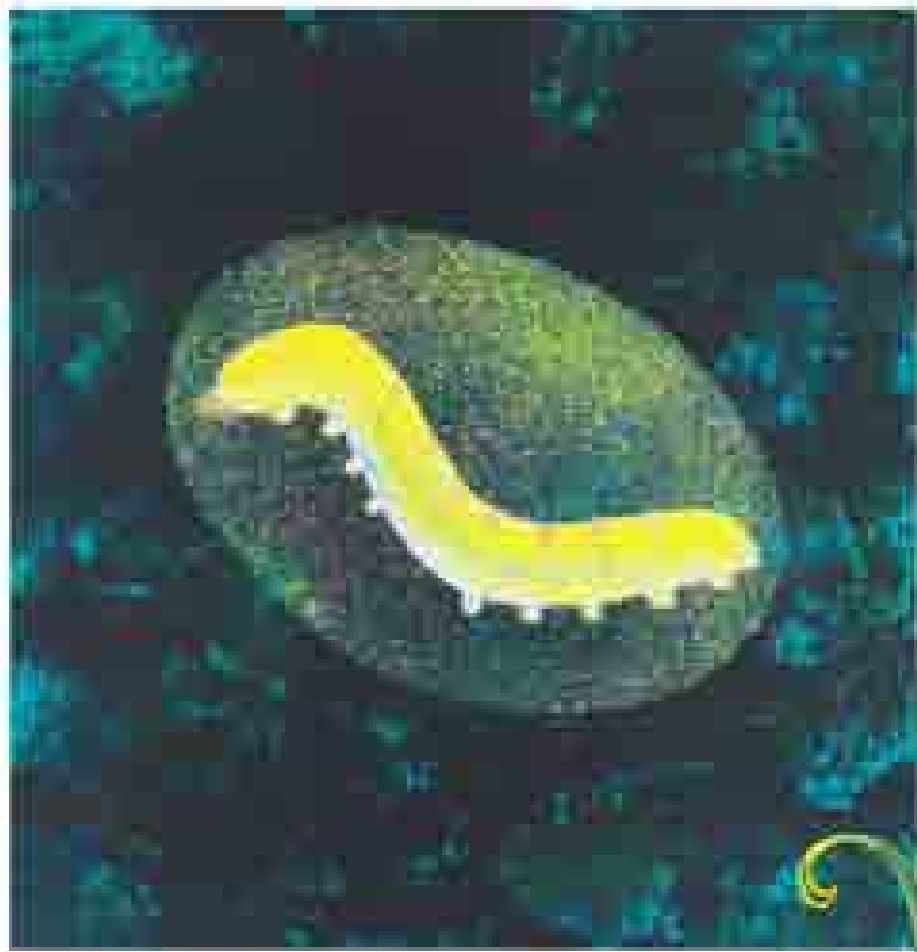

วัยเหยี่ยววัยที่ห้า

ดูแปลกตาตัวใหม่โตเต็มที่
สีเหลืองอร่ามสดใส่างสวยดี
ประมาณที่ใกล้สำเร็จตั้งจินตนา
ธรรมชาตินำชมเขยสร้างตัวใหม่
ช่างยิ่งใหญ่แม้กายเล็กมีคุณค่า
เจ้าสร้างสรรค์พิสดราภรณ์งามจับตา
โลกลือชามหัศจรรย์นั้นจริงเฮย

ตัวเข้ตัวใหม่
สีเหลืองโหดล้นลงไม่คงที่
โกนเนียงตุ้ม* ไปรังแสงตุสวยดี
หัวสายที่เหมาะสมเพื่อสร้างรัง
ปากตักโยแยบยลคนดูทั้ง
ธรรมชาติหนึ่งมากสวยด้วยความหวัง
จะกลับคืนเป็นแม่ปีฮึกคราครั้ง
จึงสร้างรังหุ้มตัวอย่างกลัวเขย

ด้กเอยด้กโย

สร้างรังไหมสวยงามเป็นสีเหลือง
มองในรังเห็นโกนเมียงสีเรืองเรือง
เจ้าปราดเปรื่องตัวนิคคิดสร้างรัง
ไม่รู้เหน็ดรู้เหนื่อยเรื่อยเรื่อยลู่
เจ้ามีรูทอตถูระวีภายหลัง
จึงพากเพียรริบรุดสุดกำลัง
ได้เป็นรังเพราะด้กโยชื่นใจเอย

ชเมาะ* เอี้ยชเมาะ
 ช่างเหมาะเจาะเตรียมไว้ใส่ให้ทั่ว
 ระวังอย่าให้ซ้ำทุกทุกตัว
 แขนงออกทั่วเรียงรายในเรือนชาน
 ชะเมาะนี้ทำได้โดยไมยาก
 ทำมาจาก **ปู้จฮ*** **พเว็ฮ*** เขาเรียกชาน
 ตัดกิ่งมาใช้เชือกรัดโดยประมาณ
 ภูมิปัญญาชาวบ้านมานานเฮย

ชเมาะ* ชเมาะเป็น อุปกรณ์สำหรับใช้ตำไทยโดยมีลักษณะที่คล้ายกับไม้ตบตีบึงซึ่งใช้ใน

ปู้จฮ* หมายถึง ไม้ตบตีบึงชนิดหนึ่ง

พเว็ฮ* หมายถึง ไม้ตบตีบึงชนิดหนึ่ง

ตัวเขี่ยตัวโหม
 เหนื่อยหรือไรเพียรสร้างไม่หวังผล
 เพียงสองวันก็พอสำหรับตน
 เมื่อผ่านพ้นสองชั่วโมงตามเวลา
 ตัวโหมจะเปลี่ยนไปเป็นคักคัก
 อยู่นิ่งแท้ภูมิใจให้หนักหนา
 ค่อยบรรจงคัดพันธุ์ห้าวันมา
 เพื่อรักษาไว้ภายในให้ดีเฮย

สาวเอ๋ยสาวใหม่
เมื่อคัดไว้ทำพันธุ์ตั้งมั่นหมาย
รักษาตัวแม่ปีไม่ให้ตาย
หลอกๆ* ทั้งหลายที่เหลือให้นำมา
ใส่ ชนังชราว* ชราวใช้ด* จนหมดเส้น
หัวเรียกเป็น ใช้ดกบาล* เส้นหยาบหนา
ที่เหลือเป็น ใช้ดซัง* ตระการตา
ตั้งคุณตามหัตถ์จรรยาโกนเมืองเฮย

หลอกๆ* หมายถึง ขิงไทย
ชนังชราว* หมายถึง หน่อสีนทรงสูงขนาดใหญ่ใช้ตำหรือบดน้ำเพื่อสาวไหม
ชราวใช้ด* หมายถึง สารไหม
ใช้ดกบาล* หมายถึง โหนดสีนใหญ่ โหนดหัว ๓๖ โหนดขนาน
ใช้ดซัง* หมายถึง โหนดสีนเล็ก ๓๖ โหนดขนาน

สร้างเข็สร่างสรรค์
 เส้นไหมนั้นได้มาน่าจน
 มัคหมีย้อมสีแดงครึ่งให้ได้ยล
 จลัวะโคลคสีธรรมชาติสวยงามดี
 จลัวะมะสีอเป็นสีท่าดูงามขลัง
 จลัวะปรโหดยังได้สีเหลืองงามสดสี
 จลัวะตรมสีครามตามวิถี
 ทั้งหมดนี้คือธรรมชาติชื่นชมเออ

ผ้าเข้ยผ้าไหม
 มีมากมายให้เราได้เลือกสรร
 ไสล* , อ่าปรม* , ชรมอ* , สารพัน
 ซโรงปเราะฮ* , ทรูยชแน็ก* , ยามฮ่อนแยร์
 ลายราชวัตร* , ลายบุษบก* , ลายลูกแก้ว*
 ตูเพริศแพรว ปูม* , กนก* , ลายป่าเขา*
 ลายสิงสาราสัตว์* , มินานเนาร์
 เกิดเพราะชาวสุรินทร์ถิ่นนี้เฮย

ไสล* , อ่าปรม* , ชรมอ* , ซโรงปเราะฮ* , ทรูยชแน็ก* , ลายราชวัตร* , ลายบุษบก* , ลายลูกแก้ว* , ปูม* , กนก* , ลายป่าเขา* , ลายสิงสาราสัตว์* ลายชฎา* ลายผ้าไหมสุรินทร์

โทนเฮ้ยโทนเนียง
 ถนอมเจ้าเพียงดวงใจกระไรหนา
 เรียกชื่อเนียงอย่างผูกพันโบราณมา
 เพื่อให้โลกรู้ว่ารักเพียงใด
 ภาษาเขมรเรียก เนียง* นีว่า ที่รัก
 จึงประจักษ์ว่ารักลึกเพียงไหน
 เปรียบโทนเนียงนางที่รักตั้งดวงใจ
 สร้างพิสดารกรรมไว้เช่นนี้เฮย

ข้อคิดที่ได้รับ

๑. บทกวีเป็นสิ่งจรรโลงใจมีคุณค่าด้านภาษา อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความควรอนุรักษ์และเผยแพร่ให้สูญหายไปกับวันเวลา
๓. ทุกชีวิตในโลกนี้มีประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติเสมอ เพียงแต่เรารู้จักเลือกสรรนำมาใช้ให้ถูกต้องด้วยปัญญา

คำอธิบายศัพท์และข้อความ

ภาษาเขมรถิ่นไทย

ความหมาย

กระเจดีย์ น. (กระ-เจดีย์)

ภาชนะสถานศิวะไม้ไผ่คล้ายกระเจาขนาดคนเล็ก แต่ สูงกว่า
ในลอบ ปากกว้าง ใช้กระเจดีย์

เกวียน น. เกวียน

ภาชนะสถานศิวะไม้ไผ่ รูปแบบ ขอบกลม มีขนาด ใหญ่กว่า
กระเจดีย์ ภาษาไทยเรียกกระเจดีย์ขม

โถงเมือง น. โถง-เมือง

ศิวโถง หรือ ทนถนโถง

โถงเมืองขุม น. โถง-เมือง-ขุม

ศิวโถงโคเค็มขุม ขนาดลำศิวโถงขึ้น ศิวมีสีเหลืองโปร่งแสง
ขึ้นสำหรับวางเครื่องโถงเป็นชั้น ๆ มีถมหลายชั้น
ที่ขาคกรมีภาชนะ เช่น กระถานตะกร้า ใส่น้ำธูปธูปขาว
ทั้งสีขาวเหลืองนวลหรือแฉ่งขึ้น

แฉ่ง น. แฉ่ง

หม้อดินทรงสูงขนาดกลางใช้สำหรับต้มน้ำ เพื่อบริหารโถง
รูปทรงต่างจากโถงโถงสุ หลาย ๆ ถึงขนาดประมาณ
เด็ก ๑ คนโอบ ใช้เชือกมัด ๒ ที แล้วพันขมวดต่างกิ่ง
ผูกเชือกโถงหรือแขวนไว้กับราวหรือคานเวียนเพื่อเป็นที่
สำหรับให้ทนถนโถงสุทำรัง

ชวกรโศก ก. (ชวกร-โศก)

ลาวโถง

ชวกรโศก น. (ช-ชวกร-โศก)

โถงถน

โศกขนาด น. (โศก-ขนาด)

โถงใหญ่ โถงหัว หรือ โถงทาบ

โศกซัง น. (โศก-ซัง)

โถงเส้นเล็ก หรือ โถงน้อย

โศกเลียง น. (โศก-เลียง)

โถงเส้นขนาดกลาง

เด็กน้อย น. (เด็ก-น้อย)

การที่โถงวัยแรกเกิดมีอายุได้ ๓ - ๔ วัน โถงจะนอน ๓ วัน
และออกคราวพิเศษเปลี่ยนวัยเป็นวัยที่ สอง

เด็กป้า น. (เด็ก-ป้า)

การที่โถงมีอายุนับตั้งจากวัยที่หนึ่งได้ ๒ - ๓ วัน

เด็กแม่ น. (เด็ก-แม่)

โถงจะนอน ๓ วัน และออกคราวพิเศษเปลี่ยนวัยเป็นวัยที่สาม

เด็กบุญ น. (เด็ก-บุญ)

การที่โถงมีอายุนับตั้งจากวัยที่สองได้ ๓ - ๔ วัน

โถงจะนอน ๓ วัน และออกคราวพิเศษเปลี่ยนวัยเป็นวัยที่สี่

การที่โถงมีอายุนับตั้งจากวัยที่สามได้ ๔ - ๕ วัน

โถงจะนอน ๓ วัน และออกคราวพิเศษเปลี่ยนวัยเป็นวัยที่ห้า

ระยะนี้ศิวโถงเริ่มมีสีเหลืองใส

ภาษาเขมรถิ่นไทย

เมือง น. (เมือง)

เมือง ส. (เมือง)

บวง น. (บวง)

พลีต น. (พลี-ต)

ตฤก น. (ตฤก)

ความหมาย

นาง นิลธาวี นางผู้เป็นที่รัก

คำเรียกขานสตรีของคนเขมร เป็นสรรพนาม บุรุษที่ ๒

ไซ ในสำเนียงเขมรเมืองมณี

ชื่อต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง กิ่งใช้สำหรับทำรั้วไหม ภาษาไทยเรียก

เมย็ยคนธ

จิงโถง

คำอธิบายเพิ่มเติม

คำศัพท์

ความหมาย

จมอยน น.

ต้นไม้ชนิด *Alnus subcordata* ในวงศ์ *Alnaceae* ใช้ใบสำหรับเลี้ยงตัวไหม ผสมชูกินได้

เหมือด น.

ต้นไม้ชนิดหนึ่ง *Symphlocos racemosa* ในวงศ์ *Symphlocaceae* ลำต้นมีเปลือกปนน้ำตาล ดอกเป็นช่อสีขาวนวล กลิ่นหอม บางกตสันเรียกเหมือดสน

ไหม น.

ไหมเป็นสัตว์ชนิด *Bombyx mori* ในวงศ์ *Bombycidae* ตัวอ่อนป้อมโตนมสีขาวและสีโคลนคลุมเต็ม มีรูปร่างเล็ก ๆ คล้ายเขากิ้งก่าหลายหาง กินใบหม่อนได้เป็นอย่างดี เมื่อโตเต็มที่จะชักใยหุ้มตัวกันดี ซึ่งใยนี้สามารถดัดมาเป็นเส้นไหมนำมาทอเป็นผ้าไหมได้

